

*mgr Zbigniew Waclawski*<sup>1</sup>

Katedra Zarządzania, Seminarium Doktorskie  
Wyższa Szkoła Biznesu w Dąbrowie Górniczej

## **Rola innowacji społecznych w rozwoju regionu województwa lubelskiego – przykłady dobrych praktyk**

### **WPROWADZENIE**

Obszar województwa lubelskiego charakteryzuje się m.in. względnie niską stopą urbanizacji i niewielką liczbą ośrodków miejskich liczących około 100 tys. mieszkańców, które mogłyby pełnić funkcje liderów w rozwoju społeczno-gospodarczym, zważywszy na lokalizację małych i średnich przedsiębiorstw w regionie [Gajewski, 2011]. Województwo lubelskie zajmuje powierzchnię 25 122 km<sup>2</sup>. W jego skład wchodzi cztery podregiony (bialski, chełmsko-zamojski, lubelski i puławski), 20 powiatów, w ramach których wyróżnić można cztery miasta na prawach powiatu, 213 gmin, 41 miast i 4260 miejscowości wiejskich [GUS, 2010]. Obszar ten zamieszkuje 2143,2 tys. osób, co stanowi 5,7% ogółu mieszkańców Polski. Większą część ludności województwa lubelskiego (53,5%) tworzą mieszkańcy wsi. Ludność obszarów miejskich stanowi 46,5%. Strukturę tę można określić mianem nietypowej, biorąc pod uwagę fakt, iż w całej Polsce odsetek mieszkańców miast kształtuje się na poziomie 61% [Paździor, 2013].

Polska Wschodnia, a wraz z nią województwo lubelskie, jest regionem zaopóźnionym i wymaga specjalnej troski w niwelowaniu dysproporcji między województwami. Troska o dobro kraju jest troską o regiony słabsze i przejawia się w powołanej Strategii Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020. Jej kluczowym kryterium jest niwelowanie niskiego poziomu spójności między Polską Wschodnią a resztą kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym. Istotnym elementem tej polityki są działania dla aktywacji rezerw endogenicznych w przełamywaniu pasywnych postaw wynikających z deficytu środków finansowych czy niedoboru kapitału intelektualnego [Kudłacz, 2011]. Dla realizacji tych zamierzeń uruchomiony został program

---

<sup>1</sup> Adres korespondencyjny: ul. Sadowa 4, 24-120 Kazimierz Dolny, e-mail: odr.pulawy@wp.pl.

„Rozwój Polski Wschodniej na lata 2007–2013” [www.polskawschodnia.gov.pl], którego zadaniem jest wyrównanie szans na polu innowacyjności i konkurencyjności.

Profesor Jacek Szlachta uważa, że Polska Wschodnia jest regionem uśpionym, który czeka na przebudzenie. Wciąż niewystarczająca liczba inwestycji gospodarczych powoduje masowy odpływ ludzi aktywnych zawodowo z powodu biedy i bezrobocia. Powstające w ten sposób ubytki w strukturze zaludnienia są strategicznym problemem Polski Wschodniej. Polska B to tereny rolnicze, z przewagą gospodarstw rozdrobnionych, niską kulturą infrastruktury gospodarczej, ale za to o wspaniałych walorach wypoczynkowych i krajoznawczych, które stanowią szansę dla tej części kraju. Rozległe połacie żyznych i nieskażonych ziem mogą rodzić zdrowe i niemodyfikowane płody rolne, bogactwo zdrowej i poszukiwanej żywności. Szansa „zielonej gospodarki” jest więc jednym z mocnych atutów tego regionu, która w parze z doświadczeniem ekonomii otwartej na innowacje i wiedzę jest w stanie zmienić dotychczasowy model gospodarowania w kierunku przyspieszenia postępu i rozwoju zgodnie z założeniami idei rozwoju zrównoważonego i trwałego [Piontek, 2000]. Rodzimy potencjał wymaga szczególnej troski i zainteresowania władz samorządowych w procesie reaktywowania posiadanych rezerw, właściwie wykorzystany kapitał własny stanowi bowiem dźwignię dalszego rozwoju społeczno-gospodarczego, zwłaszcza przy wsparciu funduszy europejskich. Rozległe możliwości w dziedzinach: rolno-spożywczej, turystycznej, biotechnologicznej, energetycznej czy branży chemicznej stanowią niebywałą szansę dla województwa lubelskiego. Nie należy zapominać o środowisku akademickim, które kształci i przygotowuje potrzebny kapitał intelektualny do nowych wyzwań w wielu dziedzinach naszej gospodarki. Instytuty naukowe w Puławach są jednymi z wiodących w dziedzinie weterynarii, upraw i gleboznawstwa, pszczelarstwa, a także w produkcji leków i szczepionek, czego przykładem jest puławski Biowet<sup>2</sup>.

Innowacje odkrywają nowe możliwości rozwojowe województwa lubelskiego i obejmują swoim zasięgiem nowe obszary dotychczas niewykorzystywane: odnawialne źródła energii, efektywniejsze wykorzystanie surowców naturalnych, wdrażanie technologii przyjaznych otoczeniu (tzw. technologii czystych), poprawę efektywności energetycznej i materiałowej, zielone miejsca pracy. Procesy te można uznać za ekologizację gospodarki w środowisku ekologicznie czystym. W odniesieniu do polskiej rzeczywistości, a zwłaszcza do województwa lubelskiego, szans jej dalszego rozwoju należy upatrywać właśnie w potencjale i walorach turystyczno-przyrodniczych i historycznych. Przykładem jest Kazimierz Dolny, miasteczko o niebywałych walorach architektoniczno-przyrodniczych, położone w dorzeczu Wisły. Niepowtarzalny krajobraz przełomu Wisły jest rozpoznawalnym atutem tej gminy w skali kraju, Europy i świata. Kojąca, soczysta zieleń i różnorodność występującej zwierzyny stanowią bogactwo naturalne

<sup>2</sup> Polski producent leków weterynaryjnych z własnym zapleczem naukowo-badawczym.

tego regionu. Miasteczko szybko stało się miejscem spotkań malarskiej bohemy, tworząc niepowtarzalny klimat dla środowiska artystów, muzyków i pisarzy. Tę także wspaniałą atmosferę doceniają przyjeżdżający tu turyści. Charakterystyczna architektura wykorzystująca miejscowy budulec, jakim jest drewno i wapienna skała, sprawia, że Kazimierz Dolny jest miejscem bajkowym i wyróżniającym się.

Celem artykułu jest przedstawienie roli innowacji społecznych w rozwoju województwa lubelskiego, ze szczególnym uwzględnieniem Kazimierza Dolnego, na przykładzie dobrych praktyk.

W artykule postawiono hipotezę: innowacje społeczne mogą i powinny mieć kluczowe znaczenie dla poprawy jakości życia i wzrostu gospodarczego w gminach turystyczno-przyrodniczo-historycznych.

Przyjęcie takiej hipotezy uzasadniają następujące racje:

1. W procesie globalizacji nadrzędnym kapitałem jest kapitał ekonomiczny, a kapitał ludzki i przyrodniczy jest tylko czynnikiem produkcji [Piontek, Piontek, 2016, s. 53 i n.]. To decyduje o tym, że zasadniczym kryterium dla innowacji jest maksymalizacja zysku.
2. Model XXI w. 20:80 + tittytainment, gdzie 20% współczesnej populacji wystarczy do utrzymania kondycji gospodarki (ogólnie ma udział w produkcji, podziale i konsumpcji), 80% populacji pozostanie bez pracy, z tanią strawą i odurzającą rozrywką [Martin, Schumann, 1999, s. 8]. Czy jest miejsce dla innowacji społecznych?
3. Na przełomie 1998 i 1999 r. dalszy wzrost konkurencyjności zaprogramowano w wyniku pogłębiania nierówności społecznych i środowiskowych, likwidacji państwa opiekuńczego [Grupa Lizbońska, 1996, s. 69].
4. Wynika stąd, że J. Stiglitz [2004, s. 20, 53] miał podstawy do stwierdzenia, że ekonomia musi służyć człowiekowi, a zatem ekonomicznie musi być otwarta na innowacje społeczne, które aktywizują kapitał ludzki.

Jeśli tak sformułowaną hipotezę próbuje się zaliczyć do truizmów, to wyjaśnić należy, że podejście takie może być nieuzasadnione w warunkach realnego socjalizmu, ale również nie we wszystkich przypadkach.

Podkreślić także trzeba, że kluczowe znaczenie dla realizowania przedsiębiorczości i innowacji społecznych posiada popyt oraz sposób jego zagospodarowania. W sytuacji, kiedy popyt zagospodarowany bywa egzogenicznie, podkreślanie roli i znaczenia innowacji społecznych dla poprawy jakości życia i rozwoju regionalnego/lokalnego przestaje być truizmem.

## REFLEKSJA NAD KATEGORIĄ „INNOWACJA”

Innowacje odgrywają kluczową rolę w konkurowaniu na trudnym i obfitym rynku zbytu. Mechanizm konkurencyjności pojawił się wraz z rozwojem handlu, który zaspakajał potrzeby ludzi. Zainteresowanie atrakcyjnie oferowanymi

produktami stawało się coraz powszechniejsze i sprzyjało szybkiemu rozwojowi. Z czasem podaż oferowanych dóbr wzrosła do tego stopnia, że pojawiło się zjawisko konkurencyjności. Sprzedawcy poszukiwali różnych sposobów zachęcania do kupna swoich towarów, sięgając do bardziej wymyślnych sposobów ich uatrakcyjnienia. Były to zapewne pierwsze działania innowacyjne, które z perspektywy czasu można by określić jako „ulepszanie” produktu. Miały one na celu zachęcić nabywcę do wyboru lepszego, korzystniejszego produktu lub usługi.

Innowacyjność ma ścisły związek z konsumpcją, która towarzyszy człowiekowi od zarania dziejów i stanowi prototyp współczesnej ekonomii. Około 400 lat p.n.e. w *Księdze o gospodarstwie* Ksenofonta z Aten uczeń Sokratesa opisuje i przedstawia konsumpcję jako zjawisko ekonomiczne funkcjonowania gospodarstwa domowego. Wydarzenia rewolucji przemysłowej w XVIII w. spowodowały przyspieszenie wzrostu konsumpcji, co również skłoniło ekonomistów do zajęcia się tą problematyką.

W *Zasadach ekonomii politycznej* z 1884 r. znany francuski ekonomista Ch. Gide [1900, s. 553] napisał: „Konsumpcja jest ostateczną przyczyną całego procesu ekonomicznego, a znaczenie jej jest znacznie większe, niżby się to wydawało wobec skromnego miejsca, które się jej w systemie poświęca. Jest to dziedzina mało dotąd zbadana, która posłuży prawdopodobnie kiedyś do odnowienia całej nauki”. 50 lat później J.M. Keynes [1956, s. 136] stwierdza, że „konsumpcja jest jedynym i ostatecznym celem działalności gospodarczej”.

J.A. Schumpeter [1960, s. 104] pierwszy zdefiniował pojęcie innowacji jako:

1. wprowadzenie nowego towaru, z jakim konsumenci dotychczas nie mieli do czynienia, lub nowego gatunku jakiegoś towaru,
2. wprowadzenie nowej metodyki produkcji jeszcze praktycznie niewypróbowanej w danej dziedzinie przemysłu,
3. otwarcie nowego rynku, czyli takiego, na którym dany rodzaj krajowego przemysłu uprzednio nie działał, i to bez względu na to, czy rynek istniał wcześniej, czy też nie,
4. zdobycie nowego źródła surowców lub półfabrykatów, i to niezależnie od tego, czy źródło już istniało, czy też musiało być dopiero stworzone,
5. wprowadzenie nowej organizacji jakiegoś przemysłu, np. stworzenie monopolu bądź jego załamanie.

Dopełnieniem tej definicji jest tzw. *triada Schumpetera*, która różnicuje bliskoznaczne określenia innowacji według modelu trójpodziału na:

- inwencje, wynalazki (*invention*),
- innowacje (*innovation*),
- imitacja, naśladownictwo (*imitation*).

W teorii innowacji J.A. Schumpetera [2009, s. 101] nazywanej twórczą destrukcją (*creative destruction*) innowacyjność jest nieustannym procesem niszczenia starych struktur zastępowanych nowymi, bardziej efektywnymi i rentownymi.

W ten sposób zachodzące zmiany stymulują rozwój gospodarczy. Radykalne innowacje powodują duże zmiany destrukcyjne, zaś innowacje przyrostowe (gradu-alne) systematycznie popychają proces zmian w kierunku dobrobytu społecznego. Innowację opierał on na działaniach technicznych, z wykorzystaniem kapitału ziemi, produkcji i finansów. Na dalszym planie znajdowały się czynniki wiedzy i informacji, które dopiero w II połowie XX w. na skutek nowego trendu technologicznego zwróciły na siebie uwagę. Rewolucyjne zainteresowanie problematyką innowacyjności rozpoczyna istną metamorfozę rozwojową, kreując efektywne i rentowne rozwiązania technologiczne i produktowe poprzez organizowanie się w grupy partnerskie czy tworzenie fuzji grup przedsiębiorstw [Niedzielski, Ry-chlik, 2006, s. 21].

Inwencja (wynałazek) to nowy rodzaj elementu, jaki pojawił się w kulturze. Może mieć charakter materialny bądź niematerialny. Najczęściej są to idee, koncepcje, pomysły i rozwiązania osadzone w sferze teoretyczno-abstrakcyjnej, bez wyraźnych cech praktycznego przeznaczenia i zastosowania. Innowacja jest pojęciem zbliżającym i przenoszącym inwencję (wynałazek) na grunt praktyczny. Mogą to być rozwiązania techniczne bądź nietechniczne cechujące się nowością i oryginalnością. W wyniku stosowania innowacji w procesach technologicznych następuje postęp technologiczny determinujący rozwój. Upowszechnianie innowacji jest procesem naśladownictwa (imitacji, dyfuzji) i ma charakter procesu ciągłego, podobnie jak zmiany o charakterze wynalazczym. Zmiany innowacyjne charakteryzują się procesami nieciągłymi, co podkreśla ich wyjątkowość oraz może przyjmować charakter zmian radykalnych i rewolucyjnych lub też tzw. drobnych kroczków w rozwoju technologicznym. Przyjmuje się, że w ujęciu klasycznym za symptom działalności innowacyjnej można uznać działania organizacyjne, naukowe, techniczne i społeczne, które sprzyjają sprawnemu przebiegowi procesu innowacyjnego.

Dla łatwiejszego zrozumienia tego pojęcia posłużmy się definicją zamówienia innowacyjnego, które składać się będzie z pojęcia „innowacja” oraz przedmiotu innowacji. *Słownik języka polskiego* definiuje słowo „innowacyjność” jako „wprowadzenie innowacji, zaś *innowację* jako wprowadzenie czegoś nowego lub rzecz nowo wprowadzoną” [www.sjp.pwn.pl]. Innowacja jest zatem rozumiana jako zmiana, jednak nie każda zmiana może być innowacją. Wynika to z jakości zmiany, która nie jest wystarczająco twórcza, aby była innowacyjna. Odpowiada bardziej przystosowaniu do oczekiwań otoczenia [Penc, 1999, s. 141].

Współcześnie konsumpcja jest jednym z podstawowych elementów przyczyniających się do postępu w rozwoju społeczno-ekonomicznym. Stanowi siłę napędową całej gospodarki świata, determinuje pojęcie wzrostu, rozwoju i postępu. Ale istotne jest, w jaki sposób jest ona zagospodarowywana: endogenicznie czy egzogenicznie? W tym zagospodarowaniu innowacje odgrywają istotną rolę, także innowacje społeczne.

## INNOWACJE SPOŁECZNE

Pojawienie się teorii innowacji stworzyło podstawy do praktycznego wykorzystania i orientacji na rynek [Drucker, 1992, s. 41–44]. Sukces firmy jest bardziej uzależniony od systematycznej innowacji, która „polega na celowym i zorganizowanym poszukiwaniu zmian i systematycznej analizie okazji do społecznej lub gospodarczej innowacji, którą taka zmiana mogłaby umożliwić” [Drucker, 1992, s. 41–44]. Innowacje społeczne należy rozumieć jako zdolność i chęć poszczególnych członków społeczeństwa do przełamywania istniejących zwyczajów, form percepcji i rodzajów celów przyświecających procesom alokacyjnym” [Drucker, 2004, s. 17]. W sferze społecznej oznacza to nowe relacje w grupie interesariuszy, zaspokajając w ten sposób istniejące potrzeby społeczne. To m.in. nowe strategie i koncepcje, które wpływają na polepszenie jakości życia jednostek, grup społecznych czy społeczności lokalnych. Za przykład innowacji społecznych P.F. Drucker podaje koncepcję mistrza-rzemieślnika: wysoko wykwalifikowanego, doświadczonego i starszego pracownika, który szkoli swoich następców, łącząc naukę z praktyką. Wzorcem innowacji społecznych była XIX-wieczna Japonia, gdzie mimo dużego wpływu kultury technicznej Zachodu zachowano w życiu gospodarczym i społecznym utrwaloną przez lata kulturowość i tradycje narodowe. Taki styl działania stał się podstawą sukcesu niektórych krajów.

Współczesna innowacja społeczna jest pojęciem, które na stałe przyjęło się w języku polityków, naukowców i przedsiębiorców. Mimo iż nie jest pojęciem nowym, chętnie znajduje swoje miejsce w działaniach, które służą rozwiązywaniu palących problemów społecznych. Jest szczególnie lubianym i modnym narzędziem polityków w rozwiązywaniu wszelkich „bóluszek społecznych”.

Niewątpliwym sprzymierzeńcem i sprawcą innowacji jest wiedza, która stanowi podwalinę dzisiejszej gospodarki, realizując trzy podstawowe funkcje [Hargadon, Sutton, 2000, s. 160–161]:

1. odkrywanie wiedzy (badania),
2. przekazywanie wiedzy (edukacja),
3. wykorzystywanie wiedzy (innowacje).

Nierozłączność i wzajemne powiązania tych funkcji są cechą współczesnych społeczeństw i stanowią kluczową wartość w procesie rozwoju gospodarczego i społecznego. Uczelnie pełnią ważną rolę w tworzeniu i przekazywaniu wiedzy, choć nie należy zapominać o roli świata biznesu, administracji czy organizacjach pozarządowych i o pozauczelnianych placówkach badawczych. Wszystkie one spełniają szczególną rolę w postępie i rozwoju współczesnych społeczeństw. Nauka jest przede wszystkim dziedziną odkrywczą, poszukuje nowych i nieznanych dotąd rozwiązań, podczas gdy biznes będzie się starał je urzeczywistnić w praktyce. Ścisłe związki łączące te dwa światy realizują się na polu doświadczeń gospodarczych w postaci tzw. sektora B+R, którego celem jest generowanie rozwiązań innowacyjnych. Integralność działań jednostek badawczo-rozwojowych z potrzebami gospodarki w czasach wiedzy i informacji może być potwierdzeniem nierozłączności

biznesu z nauką. Innowacje rozumiane jako zamierzony proces zmian przyczyniających się do uzyskania korzyści ekonomicznych i społecznych są zjawiskiem towarzyszącym człowiekowi od dawna. Według P.F. Druckera [1992, s. 43] inspiracją do powstania innowacji niekoniecznie musi być czynnik techniczny, może być ona wynikiem obserwacji otoczenia (procesów demograficznych, zachowań społecznych).

W 2012 r. powstały z inicjatywy UE Projekt TEPSIE (*The theoretical, empirical and policy foundations for building social innovation in Europe*) był zachętą i inspiracją do tworzenia i rozwoju innowacji społecznych w ramach współpracy badawczej między instytucjami europejskimi. Celem przyświecającym temu przedsięwzięciu było wspieranie działań na rzecz globalnego rozwoju innowacyjności społecznych. Finansowany w ramach siódmego programu ramowego na rzecz badań i rozwoju technologicznego Komisji Europejskiej – „Nowe procesy innowacji, w tym innowacje społeczne” w okresie od 1 stycznia 2012 r. do 1 stycznia 2015 r. przyczynił się do powstania wielu cennych inicjatyw owocujących nowymi produktami, usługami czy procesami produkcyjnymi. Wartością tych działań były wyróżniające się wyniki efektywnościowe oraz przede wszystkim zaspokojenie potrzeb społecznych.

Innowacje społeczne w projekcie TEPSIE są traktowane jako nowe rozwiązania (odnoszące się do produktów, usług, modeli, rynków, procesów), które jednocześnie odpowiadają na społeczne zapotrzebowanie i doprowadzają do nowych lub ulepszonych funkcji i relacji, a także do lepszego wykorzystania środków i zasobów. Innowacje społeczne są dobre dla społeczeństwa, bo zwiększają jego zdolność do działania.

Aby jednak innowacja mogła być uznana za społecznie innowacyjną, powinna się cechować odpowiednimi atrybutami wyróżniającymi, do których należą:

- nowość,
- od pomysłu do realizacji,
- skuteczność,
- spełnienie potrzeby społecznej,
- zwiększenie aktywności społecznej do działania.

### Nowość

Innowacje społeczne muszą spełniać kryterium nowości w jakiejś dziedzinie, branży w regionie, na rynku lub dla użytkownika. Niekoniecznie muszą być całkowicie oryginalne. Wyjątkowo mogą stanowić nowość w pewnym zakresie i być po prostu stosowane w nowy sposób.

### OD POMYSŁU DO REALIZACJI

Zgodnie z ideą triady Schumpetera wynalazek potrzebuje czasu, aby stać się innowacją. Nie zawsze to się udaje; bywają innowacje, które długo są wynalazkami, by w końcu stać się innowacją bądź tylko imitacją. Droga do innowacji nie

jest prosta i tylko nieliczne wynalazki stają się innowacjami. Później mogą być inspiracją do nowych pomysłów (idei).

### SKUTECZNOŚĆ

Wartością innowacji społecznej jest jej skuteczność i efektywność, która powinna być wyższa od istniejących rozwiązań. Dotyczy to wielu obszarów życia, dzięki czemu realizowane są udogodnienia bytowania codziennego. Poprawa poziomu życia wpływa na wzrost zadowolenia społecznego i poprawę samopoczucia, co przyczynia się do zwiększenia spójności społecznej. Wywołuje to pozytywne skutki społeczne w wielu dziedzinach życia, np. zacieranie granic izolacji osób starszych, respektowanie równouprawnienia kobiet w dostępie do zawodów mundurowych. Jest to zadanie wymagające społecznej zdolności określania wpływów projektowanych inicjatyw na grupę docelową bądź całe społeczeństwo, a powiązane jest z systemem wartości.

### SPEŁNIENIE POTRZEBY SPOŁECZNEJ

Wyróżniającą cechą innowacji społecznej jest realizacja potrzeby społecznej, niezaspokojenie której „może powodować poważne szkody lub rozpoznawalne cierpienie” [Doyal, Gough, 1991].

Charakter potrzeby społecznej jest pojęciem szerokim i determinowanym różnymi czynnikami rozwoju społecznego, jednak to właśnie one stanowią kluczową perspektywę w inicjacji działań o charakterze innowacyjnym, ważniejszą niż sekwencje zachowań natury socjalnej. Z tego więc powodu należy różnicować potrzeby od problemów społecznych, które w istocie są kluczem do rozwoju dobrobytu ludzi. Świadomość potrzeby i dążenie do jej spełnienia jest istotnym elementem bycia i rozwoju człowieka.

### ZWIĘKSZENIE AKTYWNOŚCI SPOŁECZNEJ DO DZIAŁANIA

Proces innowacji społecznych powinien zwiększać aktywność społeczeństwa do działań kreatywnych w tworzeniu nowych ról i relacji, a także w wykorzystaniu zasobów i środków. Jest to możliwe dzięki zmianom w relacjach społecznych i wykorzystaniu programów aktywizujących nastawionych na działania zwiększające dostęp do zasobów grupom marginalizowanym lub niedostatecznie reprezentowanym. Tak funkcjonujący model aktywności społecznej w opinii wielu specjalistów nie jest wystarczająco efektywny i dlatego powstaje pytanie: W jaki sposób można jeszcze bardziej zachęcić społeczeństwo do postaw aktywnych i kreatywnych? Proces stymulacji rozwoju innowacji społecznych wymaga działań wynikających z obserwacji i potrzeb zmian pragmatycznych, z inspiracji spontanicznych i oddolnych ruchów ludzi indywidualnych i zaangażowanych czy odpowiedzialnych grup społecznych.

## PRZYKŁADY DOBRYCH PRAKTYK

Najczęściej mianem dobrej praktyki określane są działania, które przyniosły konkretne pozytywne rezultaty, zawierają w sobie pewien potencjał innowacji, są trwałe i powtarzalne, możliwe do zastosowania w podobnych warunkach w innym miejscu lub przez inne podmioty. Przytoczone poniżej wybrane przykłady wyróżniają się pewną specyfiką i służebnością wobec potrzeb społecznych, które w sposób realny rozwiązują kwestie funkcjonowania w środowisku przyrodniczym. W istocie proste rozwiązania przyczyniają się do poprawy jakości życia. Kluczowe jest tworzenie klimatu poszukiwania wzorców postępowania na bazie doświadczeń regionów UE, które dysponują dobrymi praktykami w inicjowaniu regionalnych instrumentów wsparcia innowacji.

*Kite Patch* – to produkt uznany na całym świecie jako skuteczna ochrona przed ukąszeniami komarów. Jest efektem pracy naukowców zrzeszonych w międzynarodowej organizacji przedsiębiorców, naukowców i pasjonatów – ieCrowd powstałej z inicjatywy i z pomocą fundacji Bill & Melinda Gates Foundation oraz National Institutes of Health (NIH). Organizacja zajmuje się opracowaniem produktów zwalczających rozprzestrzenianie się chorób malarii przenoszonych przez komary. Jej misją jest hasło: „Robimy to, co musi być robione, przez robienie rzeczy, które nie zostały zrobione” [<http://www.kitepatch.com>].

Organizacja opracowuje własne technologie produktów high-tech Kite, które są wciąż ulepszane na drodze współpracy ze wszystkimi organizacjami i osobami deklarującymi pomoc w kreowaniu nowych i skutecznych technologii. Dzięki takim działaniom powstają nowe innowacyjne produkty oparte na komponentach naturalnych, które nie zaturować środowiska przyrodniczego. Produktem Kite Patch jest Latawiec Mosquito Patch – mała łątka noszona na powierzchni ubrania nasączona nietoksycznymi związkami, która sprawia, że człowiek staje się skutecznie niewidoczny dla komara. Prace w tym zakresie przeprowadził dr A. Rey wraz z zespołem z Uniwersytetu Kalifornijskiego w Riverside przy wsparciu środków finansowych z Fundacji Billa i Melindy Gates oraz National Institute of Health (NIH). Opracowano również środki ochrony przed wirusem Zachodniego Nilu, gorączką denga oraz innymi chorobami przenoszonymi przez komary. Trudnością okazuje się kwestia modyfikacji genetycznej u komarów, która ogranicza skuteczność opracowanych produktów.

ARCHIBLOX jest przykładem innowacyjnej architektury zrównoważonej realizującej oczekiwania społeczne, z optymalizacją kosztów utrzymania przy wykorzystaniu elementów „eko”. Stosowane materiały naturalne w połączeniu z systemami pozyskiwania energii słonecznej zapewniają optymalnie efektywne warunki eksploatacji przy minimalnej ingerencji w środowisko przyrodnicze. Taki rodzaj architektury zdobywa coraz większe zainteresowanie z powodu niskich kosztów utrzymania, jak i wybudowania. Przyjazna środowisku architektura jest wypadkową realizacji oczekiwań społecznych, ekonomicznych i przyrodniczych [[www.archiblox.com.au](http://www.archiblox.com.au)].

SUNCULTURE wykorzystuje energię słoneczną w systemie nawadniania plantacji rolnych w Afryce. Agrosolar Irrigation Kit zasilany energią słoneczną przepompowuje wodę do systemów nawadniania pól uprawnych. Wykorzystanie tej technologii przyczynia się do osiągania wysokich wyników w zbiorze plonów mniejszym nakładem pracy [[www.sunculture.com](http://www.sunculture.com)].

PLASTIC BANK to kanadyjska firma przetwarzająca odpady plastikowe na walutę. Zalewające środowisko przyrodnicze odpady plastikowe są przekształcane w masę plastikową, która służy do produkcji różnego typu wyrobów. W zamian ubodzy zbieracze mogą otrzymać zapomogę w postaci możliwości uzyskania mikropożyczek, wsparcia edukacyjnego bądź innych form wynagrodzenia. W ten sposób plastikowe śmieci są zbierane z oceanów, miejsc publicznych oraz wywożone do centrów przetwarzania [[www.plasticbank.org](http://www.plasticbank.org)].

#### INNOWACJE SPOŁECZNE W WOJEWÓDZTWIE LUBELSKIM

Innowacje społeczne stają się ważnym elementem kreatywnego zachowania wobec wyzwań społecznych, jakie przedstawia sobą rynek pracy i globalizacja sektora działalności gospodarczej. Rozwiązują, realizują i wspierają problemy społeczne, które są dzisiaj ważnym czynnikiem rozwoju gospodarczego współczesnych społeczeństw. Ich istotą jest aktywizacja działań ważnych z punktu widzenia społecznego i gospodarczego, dzięki którym wdrażane są nowe produkty, usługi lub procedury związane z rozwiązywaniem problemów społecznych i gospodarczych. Z uwagi na rolę i znaczenie innowacyjności społecznych w rozwoju społeczno-gospodarczym działania te są wspierane programami finansowymi pochodzącymi z Europejskiego Funduszu Społecznego(EFS).

Zainteresowanie wdrażaniem Programu Innowacji Społecznych w Polsce ma tendencję wzrostową, choć nie osiągnęło jeszcze oczekiwanego poziomu. Innowacje społeczne przyczyniają się do wzrostu kapitału społecznego, sprawiając, że ludzie chętniej angażują się w stwarzanie szans dla osób wykluczonych, opiekę nad słabszymi, organizowanie nowych miejsc pracy czy poprawianie warunków pracy w środowiskach marginalizowanych. Trzeba wspierać te działania, zwłaszcza że środki mogą być pozyskiwane z dotacji unijnych.

Województwo lubelskie nie należy do liderów innowacyjności i jest zaliczane do grupy regionów o jej niskim poziomie, choć z roku na rok notuje się znaczne ożywienie w tym obszarze działalności. Zainteresowanie dostępnymi środkami pomocowymi wzrasta, co jest zauważalne w liczbie realizowanych projektów oraz pojawiającym się trendem rozwoju gospodarczego [Regio, 2010]. Obserwacje te znalazły swoje potwierdzenie w raportach regionalnej innowacyjności opracowanych przez Europejską Sieć Obserwacyjną Rozwoju Terytorialnego (ESPON), zgodnie z którą województwa Polski Wschodniej zostały zaliczone do regionów o nieco słabszym tempie rozwoju gospodarki

innowacyjnej [ESPON, 2012]. Dlatego bardzo ważne jest propagowanie i upowszechnianie zagadnień związanych z innowacyjnością, zwłaszcza w środowiskach akademickich, które mogą i powinny odegrać przewodnią rolę w procesie rozwoju społeczno-gospodarczego naszego regionu. Inicjatywy podejmowane w tym obszarze przez uczelnie wyższe wpisują się w strategiczny program propagowania działań inspirujących młode kadry naukowe do aktywności na rzecz postępu i rozwoju. Dzięki organizowanym sympozjom i konferencjom naukowym istnieje możliwość prezentacji pomysłów i rozwiązań, które być może znajdą swoje zastosowanie w praktyce, wspomagając działania biznesu. Dlatego współpraca nauki i biznesu jest nieodzownym gwarantem postępu współczesnej gospodarki opartej na innowacyjnych i nowoczesnych rozwiązaniach technicznych, produktowych, technologicznych i społecznych.

#### PRZYKŁADY WPROWADZANYCH INNOWACJI SPOŁECZNYCH WOJEWÓDZTWIE LUBELSKIM

Jednym z największych projektów realizowanych w regionie lubelskim był ten pod tytułem „**Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu w województwie lubelskim**” realizowany na podstawie umowy nr POIG.08.03.00-06-049/10-00 z 2011 r. współfinansowany przez UE w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i realizowany w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka na lata 2007–2013, Oś Priorytetowa 8 Społeczeństwo Informacyjne – zwiększanie Innowacyjności Gospodarki, Działanie 8.3 *Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu – eInclusion*.

Projekt o całkowitej wartości 18 445 445 zł umożliwił bezpłatny dostęp do internetu oraz zakup niezbędnych urządzeń i oprogramowania dla 2795 gospodarstw domowych z terenu 47 gmin i dwóch powiatów województwa lubelskiego zagrożonych wykluczeniem z aktywnego uczestnictwa w społeczeństwie informacyjnym ze względu na trudną sytuację materialną lub niepełnosprawność. Dodatkowo w sprzęt komputerowy i internet zostały wyposażone instytucje podległe JST (306 zestawów komputerowych i 81 podłączeń do internetu) oraz 189 beneficjentów otrzymało komputer i internet, w tym osoby w wieku senioralnym. Udział w projekcie był bezpłatny. Koszty uczestnictwa w projekcie zostały pokryte z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (85%) i budżetu państwa (15%).

Realizacja projektu przyczyniła się do poprawy jakości życia mieszkańców dzięki dostępowi do sprzętu komputerowego i internetu. Stwarza to wiele możliwości rozwojowych związanych z samokształceniem, zdobywaniem wiedzy zawodowej czy pogłębianiem posiadanych umiejętności zawodowych. Wpłynęło pozytywnie na morale beneficjentów, zachęciło do pracy nad sobą i uczestniczenia w życiu publicznym. W dalszej perspektywie może się przyczynić do rozwoju społeczno-gospodarczego województwa.

Godną uwagi inicjatywą była realizacja projektu „**Lubelskie Ramy Kwalifikacji Zawodowych – model efektywnej współpracy szkół zawodowych z pracodawcami**” zorganizowanego przez Fundację Polskiej Akademii Nauk Oddział w Lublinie „Nauka i Rozwój Lubelszczyzny”. Projekt współfinansowany ze środków EFS miał na celu stworzenie innowacyjnego modelu efektywnej współpracy szkół zawodowych z pracodawcami województwa lubelskiego na bazie systemu akredytacji „Lubelskie Ramy Kwalifikacji Zawodowych”. W ramach realizacji projektu zaproponowano model kształcenia zawodowego zgodnie z sugestiami i propozycjami pracodawców. Celem było dostosowania programu nauczania do oczekiwań na rynku pracy. Istotą tego programu stanowiło stworzenie modelu opartego na dualnym systemie kształcenia zawodowego, co przybliżyło profil absolwentów szkół zawodowych do oczekiwań przyszłych pracodawców. Zwieńczeniem działań objętych programem było uzyskanie przez szkoły certyfikatu „Lubelskich Ram Kwalifikacji Zawodowych”, dzięki czemu zwiększyły się szanse młodzieży na skuteczne wejście na rynek pracy.

Realizacja projektu spotkała się z uznaniem środowiska społecznego przede wszystkim ze względu na duże zainteresowanie się młodzieżą kontynuującą naukę w szkołach zawodowych. Przedstawienie oczekiwań pracodawców pozwoliło na stworzenie modelu kształcenia młodzieży zgodnie z potrzebami rynku pracy w regionie. Poczucie odpowiedzialności świata biznesu za losy mieszkańców oraz poszukiwanie wspólnych interesów stwarzają dobry klimat do tworzenia perspektyw rozwojowych dla interesariuszy przedsięwzięcia. Zainteresowanie młodzieżą uczącą się jest wyrazem troski o otoczenie i jego perspektyw rozwojowych.

Projekt „**Innowacyjne Programy Integralne Wczesnej Interwencji Społecznej**” przeciwdziałający wykluczeniu społecznemu młodzieży w województwie lubelskim realizowany był w latach 2011–2015 i współfinansowany ze środków EFS w celu zwiększenia efektywności zapobiegania i przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu młodzieży trudnej z województwa lubelskiego, w oparciu o opracowany *Model Innowacyjny Programów Integralnych (IPI)* o charakterze wczesnej interwencji. Głównym adresatem działań była młodzież z trudnościami edukacyjnymi i problemami niedostosowania społecznego. Priorytetem było również zminimalizowanie zagrożeń wykluczenia społecznego młodzieży narażonej na współczesne uzależnienia [kiw-pokl.org.pl]. Przeprowadzone badania ankietowe wśród uczestników programu potwierdzają, że około 37,32% znalazło pracę, a 20,40% założyło własną działalność gospodarczą. Za jedną z podstawowych użyteczności uznano możliwość odbycia stażu, co przyczyniło się do podniesienia kwalifikacji praktycznych. Dzięki temu blisko 30% otrzymało propozycję pracy w miejscu odbywania stażu, a kolejne 4% znalazło pracę, gdzie indziej. 47,08% uczestników twierdzi, że nabyte w trakcie programu szkolenia umiejętności dają odpowiednie przygotowanie do skutecznego poszukiwania pracy. Zaobserwowano wzmocnienie poczucia własnej wartości oraz pewności siebie dzięki rozwinięciu umiejętności radzenia sobie w sy-

tuacjach trudnych na skutek zastosowania wypracowanych modeli zachowań asertywnych i kreatywnych. Zmieniły się również relacje z rówieśnikami, co obniżyło napięcie w rozwiązywaniu problemów grupowych, tworząc naturalne środowisko wsparcia społecznego.

Był to program szczególnej troski zwracający uwagę na młodzież o specyficznej sytuacji socjalnej i psychologicznej. Wymagał bardzo indywidualnego podejścia do uczestników, co stanowiło wartość dodaną otrzymanych wyników. Zmiany spowodowane w percepcji uczestników pozwoliły na wzmocnienie poczucia własnej wartości, a tym samym osiągnięcie założonych celów programu – walkę z wykluczeniem społecznym młodzieży. Program był bardzo użyteczny i wartościowy społecznie. Szkoda, że nie ma kontynuacji.

Zamysłem projektu „**Kapitałna kobieta**” zrealizowany przez Fundację Polskiej Akademii Nauk Oddział w Lublinie „Nauka i Rozwój Lubelszczyzny” w partnerstwie z Powiatowym Urzędem Pracy w Świdniku w ramach Priorytetu VI. *Rynek otwarty dla wszystkich*, Działanie 6.2. Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki było zwiększenie aktywności kobiet wobec problemów, jakie stawia rynek pracy w latach 2011–2015. Mała liczba ofert pracy, ograniczone możliwości awansu zawodowego, niższe wynagrodzenia oraz trudności związane z powrotem na rynek pracy po urlopach wychowawczych to główne przyczyny biernych zachowań wśród kobiet. Projekt adresowany dla kobiet z powiatu świdnickiego dotyczył wsparcia doradczoszkoleniowego oraz pomocy finansowej dla 35 kobiet w postaci środków na utworzenie własnej działalności gospodarczej w wysokości 40 tys. zł.

Poruszony temat jest poważnym problemem, który nie wiedzieć dlaczego, jest skrzętnie ukrywany i niechętnie poruszany. Styl życia, jaki kreuje realna rzeczywistość, jest swego rodzaju dyskryminacją kobiet w powrocie na rynek pracy. Działania tego typu są bardzo potrzebne, jednak niewystarczające, zważywszy na skalę problemu. Projekt był jednym z niewielu, który w istocie dotyczył kobiet i ich sytuacji na rynku pracy. Z pewnością był bardzo potrzebny i bardzo pozytywnie oceniany przez same kobiety. Swoją obecnością inspirował do dalszych działań w obronie praw i oczekiwań kobiet.

### **Budżet Obywatelski w Krasnymstawie 2015-2016 [www.triada-chelm.pl]**

Realizatorzy: Stowarzyszenie Rozwoju Aktywności Społecznej „TRIADA”, gmina Rejowiec Fabryczny, miasto Krasnostaw

Wprowadzono budżet partycypacyjny wspólnie z gminą Rejowiec Fabryczny i miastem Krasnostaw, czego celem była aktywizacja lokalnej społeczności do działań w zakresie wdrożenia projektów obywatelskich, ich selekcji i oceny oraz poddania ich pod głosowanie.

Realizacja budżetu partycypacyjnego jest ważnym aktem samorządności. Udział społeczności lokalnej jest wyrazem zaangażowania i uwrażliwienia na sprawy lokalne. Współudział w decydowaniu, kreowaniu i wywieranie wpływu

na losy lokalnych ojczyzn to bardzo ważny i nie do przecenienia akt integracji społecznej. Ma to szczególną wartość w perspektywie rozwoju społeczno-gospodarczego.

### **Sukces w twoich rękach [[www.msp.triada-chelm.pl](http://www.msp.triada-chelm.pl)]**

Realizatorzy: Stowarzyszenie Rozwoju Aktywności Społecznej „TRIADA” w partnerstwie z Powiatowym Urzędem Pracy w Chełmie oraz Stowarzyszeniem Lokalne Porozumienie na rzecz Zatrudnienia w Powiecie Włodawskim

Program był realizowany w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytet VI Rynek Pracy otwarty dla wszystkich, Działanie 6.2 Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia. Jego celem był rozwój przedsiębiorczości w powiatach chełmskim i włodawskim poprzez wzrost umiejętności prowadzenia działalności gospodarczej i samozatrudnienia przy wsparciu kapitałowym w postaci dotacji oraz wsparciu szkoleniowo-doradczym. Dzięki tym działaniom powstały nowe podmioty gospodarcze.

Program przyczynił się do podniesienia wiedzy oraz umiejętności w zakresie przedsiębiorczości. Dzięki nabytym umiejętnościom oraz pozytywnemu nastawieniu słuchaczy większość uczestników zdecydowała się na założenie działalności gospodarczej. Spadek bezrobocia i oczekiwany wzrost gospodarczy w regionie jest możliwy dzięki właśnie takim inicjatywom, które potwierdzają słuszność działań motywujących i zachęcających do działania w kreowaniu własnego losu.

### **Nauka dla biznesu, biznes dla nauki [[www.nauka-biznes.triada-chelm.pl](http://www.nauka-biznes.triada-chelm.pl)]**

Realizatorzy: Stowarzyszenie Rozwoju Aktywności Społecznej „TRIADA” wraz z Państwową Szkołą Zawodową im. Szymona Szymonowicza w Zamościu oraz firmą Ideopolis Sp. z o.o. w Lublinie

Projekt był realizowany w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytet VIII Regionalne kadry gospodarki, Działanie 8.2. Transfer wiedzy.

Jest przykładem transferu wiedzy pomiędzy instytucjami naukowymi a przedsiębiorstwami w obszarze technologicznym, procesowym, informatycznym, energetycznym i marketingowym. Wymiana obustronna pracowników poprzez organizację staży pozwoliła na transfer doświadczeń w sferze działań praktycznych i naukowo-dydaktycznych. Beneficjentem tego transferu są wszyscy interesariusze, nie wyłączając lokalnych społeczności.

### **Kształcenie ustawiczne dla mobilności osób dorosłych na rynku pracy [[www.pku.edu.pl](http://www.pku.edu.pl)]**

Realizator: Stowarzyszenie Rozwoju Aktywności Społecznej „TRIADA”

Projekt był współfinansowany ze środków UE w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytetu IX Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach, Działanie 9.3 Upowszechnienie formalnego kształcenia ustawicznego.

Celem projektu było wsparcie placówek szkół publicznych dla dorosłych z województwa lubelskiego w zakresie dostosowania oferty edukacyjnej do zmie-

niających się warunków społeczno-gospodarczych poprzez wykorzystanie innowacyjnych metod nauczania oraz prognoza czynników wpływających na kształcenie ustawiczne w regionie.

Korzystna oferta edukacyjna jest jedną z form procesu kształcenia tak potrzebnego w aktualnie zmieniających się stosunkach społeczno-gospodarczych. Pozwala na zachowanie procesu kształcenia dostosowanego do możliwości, potrzeb i wymogów wynikających z rosnącego zapotrzebowania na wiedzę. Podnosi wartość kapitału intelektualnego, jest narzędziem postępu i rozwoju gospodarczego.

### **Przyjazny urząd, nowa jakość usług [triada-chelm.pl]**

Realizatorzy: Stowarzyszenie Rozwoju Aktywności Społecznej „TRIADA” w partnerstwie ze Stowarzyszeniem Samorządów Euroregionu Bug w Chełmie, Wyższą Szkołą Stosunków Międzynarodowych i Komunikacji Społecznej w Chełmie oraz Fondazione Politecnico w Mediolanie

Projekt był finansowany w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Priorytet V. Dobre zarządzanie, Działanie 5.2 Wzmocnienie potencjału administracji samorządowej, Poddziałanie 5.2.1 Modernizacja zarządzania w administracji samorządowej. Miał charakter innowacyjno-badawczy.

Celem projektu było podniesienie jakości oraz zwiększenie dostępności usług publicznych świadczonych przez urząd administracji samorządowej. Wdrażał on usprawnienia zarządcze w administracji na poziomie całej organizacji w zakresie zarządzania jakością.

Program przyczynił się do zwiększenia jakości usług oferowanych przez administrację samorządową. Wpłynął pozytywnie na procesy zarządzania, przysłużył się do efektywnego zarządzania czasem pracowników i petentów. Zwiększył zadowolenie społeczne dzięki dobrej, fachowej i przyjaznej usłudze.

### **Innowacje szansą rozwoju Lubelszczyzny [www.mmp.triada-chelm.pl]**

Realizator: Stowarzyszenie Rozwoju Aktywności Społecznej „TRIADA”

Projekt był realizowany w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007–2013, Priorytet VIII Regionalne kadry gospodarki, Działanie 8.1.2 *Wsparcie procesów adaptacyjnych i modernizacyjnych w regionie*.

Celem projektu było podniesienie poziomu znajomości zagadnień związanych z funkcjonowaniem przedsiębiorstwa oraz narzędzi pomocniczych w temacie administracyjnoprawnym, a także zapoznanie się ze specyfiką proinnowacyjnych procesów, funkcjonowaniem doradztwa indywidualnego w zakresie systemu zarządzania jakością, efektywnego wykorzystania zasobów, prawodawstwa (świat, Europa, Polska).

Poszerzanie wiedzy jest istotą postępu i zrozumienia kluczowych procesów rozwoju gospodarczego. Zapewnienie wsparcia prawnego, technologicznego oraz doradztwa eksperckiego potwierdza dbałość o rozwój i postęp przedsiębiorczości w regionie. Ma to szczególne znaczenie psychologiczne dla firm rozwijających się i przechodzących okresowe trudności gospodarcze.

### **Program Wsparcia i Aktywizacji Seniorów na terenie Miasta Lublin na lata 2013–2015**

Misja: poprawa jakości życia i funkcjonowania seniorów dzięki zacieśnieniu współpracy międzysektorowej i wypracowaniu innowacyjnych instrumentów wsparcia, pobudzaniu aktywności społecznej seniorów i poprawie wizerunku osób starszych.

Cel: wyrównanie szans i zapobieganie wykluczeniu społecznemu seniorów, organizacja działań w ramach ochrony zdrowia i profilaktyki zdrowotnej, aktywizacja społeczna seniorów, kreowanie pozytywnego wizerunku osób starszych w społeczności lokalnej.

**„Ambitni i Przedsiębiorczy”** to program zrealizowany przez Miejski Urząd Pracy w Lublinie w ramach EFS dla Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w 2009 r. Założeniem było podniesienie aktywności zawodowej poprzez szkolenia, staże i wsparcie finansowe, które miały się przyczynić do podniesienia kwalifikacji zawodowych osób bezrobotnych w różnym wieku. Mimo wielu mankamentów wynikających z trudności organizacji programu osiągnięto w miarę pozytywne wyniki, które w jakimś zakresie poprawiły nieznacznej części bezrobotnych ich sytuację życiową.

Prezentowane projekty innowacji społecznych w województwie lubelskim potwierdzają zasadność przyjętej w artykule hipotezy.

### **PODSUMOWANIE**

Innowacje społeczne są istotnym narzędziem w poprawie i podnoszeniu konkurencyjności gospodarki regionów. Aby jednak były skuteczne i rentowne, muszą spełniać szereg warunków, których kluczem jest zaspokojenie oczekiwań społecznych. Dlatego niezwykle istotna jest umiejętność obserwacji otoczenia i zachowań ludzi, aby mogły powstawać ciekawe i korzystne rozwiązania usprawniające ich życie i funkcjonowanie. Dzisiejsza gospodarka potrzebuje innego świeżego oddechu, o prawdziwie rewolucyjnych rozwiązaniach, wykraczając poza ramy standardowego myślenia [Cichorzewska, Cholewa-Wnuk 2015], łącząc w sobie funkcje pragmatyzmu i pożytku społecznego. Przedstawione w artykule programy aktywizujące z pewnością przyczyniły się do poprawy sytuacji osób oczekujących na wsparcie i pomoc w niwelowaniu dostępności do rynku pracy, podnoszeniu kwalifikacji zawodowych i pozyskiwaniu środków pomocowych w organizowaniu własnej działalności gospodarczej. Aktywizacja społecznych zachowań dzięki programom kształcenia i przygotowywania do nowych i wymagających warunków jest rolą odpowiedzialnego państwa, dlatego idea programów innowacji społecznych wypełnia szczególną misję dostosowawczą do nowych i trudnych zmian otoczenia. Uczy kreatywności i aktywności w rozwoju interpersonalnym, jak również myśle-

nia perspektywicznego, które łączy w sobie funkcje postępu i rozwoju. Z pewnością jakość przedstawionych projektów znajdzie swoje odzwierciedlenie w poprawie efektywności, a w dalszej kolejności w poprawie sytuacji społeczno-gospodarczej w regionie. Istotne jest więc stawianie na elementy jakościowe wdrażanych projektów oraz na różnicowanie elementów nowatorskich od naśladownictwa, które oznacza raczej mierność niż postęp i poprawę życia.

## BIBLIOGRAFIA

- Caulier-Grice J., Kahn L., Mulgan G., Pulford L., Vasconcelos D., 2010, *Study on Social Innovation*, A paper prepared by the Social Innovation eXchange (SIX) and the Young Foundation for the Bureau of European Policy Advisors, European Union/The Young Foundation.
- Cichorzewska M., Cholewa-Wnuk M., 2015, *Wpływ innowacji społecznych na rozwój organizacji i regionów*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 387.
- Doyal L., Gouh I., 1991, *A Theory of Human Need*, Macmillan Palgrave, Basingstoke.
- Drucker P.F., 1992, *Innowacja i przedsiębiorczość. Praktyka i zasady*, PWE, Warszawa.
- Drucker P.F., 2004, *Natchnienie i fart, czyli innowacja i przedsiębiorczość*, Studio Emka Warszawa.
- ESPON, 2012, *Knowledge – Innovation – Territory*.
- Gajewski P., 2011, *Poziom i dynamika rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości w Polsce Wschodniej*, Ekspertyza wykonana na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego na potrzeby aktualizacji strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020.
- Gide Ch., 1900, *Zasady ekonomii politycznej*, wydanie polskie.
- Grupa Lizbońska, 1996, *Granice konkurencji*, Warszawa.
- GUS, 2010, *Informacje o województwie*, Rocznik statystyczny województwa lubelskiego, [www.stat.gov.pl](http://www.stat.gov.pl) (30.06.2015).
- Hargadon A., Sutton R.J. 2000, *Building Innovation Factory*, „Harvard Business Review”, nr 78.
- <http://triada-chelm.pl> (1.05.2016).
- <http://www.archiblox.com.au> (1.05.2016).
- <http://www.kitepatch.com> (23.04.2016).
- <http://www.kiw-pokl.org.pl> (1.05.2016).
- <http://www.msp.triada-chelm.pl> (1.05.2016).
- <http://www.nauka-biznes.triada-chelm.pl> (1.05.2016).
- <http://www.pku.edu.pl> (1.05.2016).
- <http://www.plasticbank.org> (1.05.2016).
- <http://www.polskawschodnia.gov.pl> (1.05.2016).
- <http://www.sunculture.com> (1.05.2016).
- Keynes J.M., 2003, *Ogólna teoria zatrudnienia, procentu i pieniądza*, PWN, Warszawa.

- Kudłacz T., (2011), *Nowa współczesna polityka regionalna – przenikanie się celów wyrównawczych i efektywnościowych*, XXXII Sympozjum Gospodarka i Administracja Publiczna, Ustroń 2014, „Gazeta Sympozjalna”, nr 16.
- Martin H.P., Schumann H., 1999, *Pułapka globalizacji. Atak na demokrację i dobrobyt*, Wyd. Dolnośląskie Wrocław.
- Niedzielski P., Rychlik K., 2006, *Innowacje i kreatywność*, Wyd. Naukowe US, Szczecin.
- Paździor A., 2013, *Obszary koniunktury gospodarczej w regionie lubelskim*, Ekspertyza na zlecenie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Lubelskiego w ramach realizacji projektu „Kapitał intelektualny Lubelszczyzny 2010–2013”.
- Penc J., 1999, *Innowacje i zmiany w firmie. Transformacja i sterowanie rozwojem przedsiębiorstwa*, Placet, Warszawa.
- Piontek F., 2000, *Człowiek i jego środowisko w strategii wzrostu gospodarczego i w rozwoju zrównoważonym (trwałym)*, „Problemy Ekologii”, nr 5.
- Piontek B., Piontek F., 2016, *Teoria rozwoju*, PWE, Warszawa.
- Regio D.G., 2010, *Komisja Europejska*, Official Journal of the European Union – EUR-Lex, Luksemburg.
- Schumpeter J.A., 1960, *Teoria rozwoju gospodarczego*, PWN, Warszawa.
- Stiglitz J., 2004, *Zrób to sam*, „Polityka”, nr 20.

### Streszczenie

Pojęcie innowacji w literaturze ekonomicznej pojawiło się za sprawą J.A. Schumpetera. Innowacja jest powszechnie rozpoznawana pod postacią produktu, usługi czy ulepszeń organizacyjno-produkcyjnych. Może ona być przysłowiową dźwignią postępu społeczno-gospodarczego wszystkich gospodarek świata, jeśli spełni odpowiednie kryteria i będzie należycie wdrożona do sfery realnej. Jako dyscyplina naukowa datuje swoje narodziny od 1911 r., jednak szybko znalazła uznanie i poczytne miejsce na liście nauk wspierających postęp i wzrost gospodarczy, a także rozwój, którego te kategorie są składowymi. Trudno sobie wyobrazić postęp czy wzrost bez przymiotnika *innowacyjny*. W praktyce uważa się, że wszystkie nowe produkty są innowacyjne, a więc lepsze technologicznie, użyteczniejsze, trwalsze, co nie zawsze jest prawdziwe. Warunkiem zaistnienia szeroko rozumianej innowacji jest popyt, konsumpcja. Szczególną formą innowacji są innowacje społeczne, które zaspakają potrzeby społeczne związane z realizacją priorytetów oraz potrzeby biznesowe. Owocują one rozwojem nowych obszarów współpracy oraz lepszym wykorzystaniem zasobów i mogą stanowić przesłanki do tworzenia związków integracyjnych. Elementy społeczne takich innowacji przejawiają się zarówno w celach (priorytetach), jak i w wykorzystaniu środków.

Celem artykułu jest przedstawienie roli innowacji społecznych w rozwoju regionu lubelskiego na przykładzie dobrych praktyk. W artykule sformułowano hipotezę: innowacje społeczne mogą i powinny mieć kluczowe znaczenie dla poprawy jakości życia i wzrostu gospodarczego w gminach turystyczno-przyrodniczo-historycznych. Działania takie, aby były skuteczne, muszą spełniać odpowiednie kryteria jakościowe definiowane wyraźnymi korzyściami społecznymi i adekwatnym rachunkiem ekonomicznym [Caulier-Grice, Kahn, Mulgan, Pulford, Vasconcelos, 2010, s. 16–18]. Na obecnym etapie liczba realizowanych projektów innowacji społecznych w województwie lubelskim jest w stanie rozwoju. Jednak wzrost zainteresowania w tym obszarze może owocować oczekiwanymi przemianami w kulturze i zwiększaniu aktywności społeczno-gospodarczej regionu.

*Słowa kluczowe:* innowacje, innowacje społeczne, rozwój regionu, wzrost gospodarczy, dobre praktyki.

## **The role of social innovations in the development of the region of the Lubelskie Province – the examples of good practices**

### *Summary*

The notion of innovation has been introduced by J.A. Schumpeter to economic literature. An innovation is commonly recognized as a product, service or organizational-productive improvement. It can be the proverbial lever of socio-economic development of economies of the world, if it meets proper criteria and is properly implemented into the real sphere. As a scientific discipline it dates back its origin to 1911 and it soon gained recognition and now features prominently on the list of sciences supporting the progress and economic growth, but also the development composed of these categories. It is hard to imagine the progress or the growth without the adjective *innovative*. In practice it is believed that all new products are innovative, which means they are technologically better, more useful, more durable, which is not always true. The precondition for widely-understood innovation is demand, consumption. A specific form of innovation are social innovations that satisfy the social needs connected with the implementation of priorities and business needs. They produce the results in the form of development of new areas of cooperation and better use of resources and they can represent grounds to create integrative relations. Social elements of these innovations are manifested both in aims (priorities) and in the use of measures.

The objective of this article is to present the role of social innovations in the development of the region of the Lubelskie province with the examples of good practices. In the article the following hypothesis is formulated: social innovations can and should be vital for the improvement of the quality of life and economic growth in the tourist and nature-historical communes. In order to be effective such actions must meet proper qualitative criteria, defined with clear social benefits and an adequate economic balance [Caulier-Grice, Kahn, Mulgan, Pulford, Vasconcelos, 2010, s. 16–18]. At this stage the number of implemented projects of social innovation in Lubelszczyzna region is in the phase of development. However, the increase of interest in this area can result in expected changes in culture and in increasing the region's socio-economic activity.

*Keywords:* innovations, social innovations, the development of the region, economic growth, good practices.

JEL: O31, O15